

Homerjeva Odiseja

Vrečko, 01.12., 08.12., 15.12.2006

- Vprašanje: Konec herojske dobe
- Ahil je heroj, Brizejda in nesmrtnost ga prizadaneta
- Osrednja tema:
  - Odisej je glavni junak, ki je zvitorep, zvijačen
  - Vprašanje nesmrtnosti ga ne mika
  - Nima orožja, ima razum
  - Prelom v grški zavesti (Iliada: javno, zasebno: Ahil se loči od boja)
  - Zasebnost: intimna prostorska določenost; opis prostora natančen, odpre se pogled v notranjost
  - Javno: boj v Iliadi
- Pobježi se dogodi v notranjosti
  - Iliada: Svet je herojski; neurejena razbrzdana
  - Odiseja: Svet ni več herojski; razum, obvladan človek
- Zdrava družina, zdrava družba = zvestoba
- Ženskost se dogaja na zelo intenziven način, evidentno dogajanje
- Odisej: Civiliziran človek, obvladan človek, pije vino in je kruh, natančno je poznal Sredozemlje
- Jedro:
  - Prastarega mitskega/ritualnega
  - Mit o sončevem božanstvu, potovanje v podzemlje, podnevi se v njih življenje vrne
  - Vidi podzemlje (sreča se z materjo)
  - Pripoved o junakovem trpljenju in trpljenju mesta Itake; v njegovi odsotnosti se na Itaki dogajajo slabe stvari
  - Odhod nekoga, vrne se v zadnjem hipu (pravljice)

Vsebina:

- Začenja se s pogovorom bogov
- Vsi junaki so se vrnil, samo on se še ni
- 10 let v vojni, 10 let se vrača domov
- Najdlje ga zdrži nima Kalipso (7 let), tam je spolni suženj, podnevi sedi na obali in joka. Zevs uporabi besede: "Mnogokrat ljudje očitajo bogovom, ampak ti niso vedno krivi".
- Pomagaj si sam in bogovi ti bodo pomagal
- Brezupna situacija na Itaki (Telemah, Penelopa); dialog med Odisejem in Penelopo
- Pokličejo ga v vojno
- Če se bo vrnil, bo vse po starem. Če se ne bo vrnil do takrat, ko bo sinu začela rasti brada, se Penelopa lahko znova poroči.
- 107 snubcev: uničevali imetja, imeli razmerja z deklami, posilili Penelopo - v tem tekstu je čista

- Zakaj jih Odisej sme pobiti?
  - Nadlegovali so še poročeno ženo, poročeno žensko ne sme nihče poročiti
  - Skušali so ubiti Telemaha, prestolonaslednika
  - Božjih znamenj na začetku niso jemali resno

- Penelopa je izjemno lepa, ohranjati mora popolno zvestobo s srcem in ne fizično, absolutna zvestobam, civilizirana, zvesta, zvita, je doma, zaprta, skrbi za otroke, njen lastnik je najprej oče, nato pa mož, v javnost lahko stopi dvakrat: poroka, pogreb
  - Novo poimenovanje države in posameznika
  - Od boginj k človeškim ženskam: Kirka (boginja) -> Kalipso (boginja) -> Navzikaja (človek, Fajaki)
  - Tujina in dom sta si nasprotna:
    - Dom: pot v dom je zanseljiva
    - Tujina: čas preizkušenj, takrat dozori (pri Fajakih (5-12), Itaka (13-24))
  - Kalipso naj mu da svobodo

- Prvi štirje spevi: Telemahija
  - Govori o Telemahu
  - 1, 2: O Itaki
  - 3, 4: Telemahovo iskanje očeta
  - 5-12: Pri Fajakih
  - 13-24: Itaka, Odisej doma

- Itaka:
  - Je izropana, vina in hrane ni več
  - Popoln kaos
  - V palači
  - Odisejev oče na robu smrti, Penelopa mu tke mrtvaški prt

- Vsi pomembni junaki so se vrnili domov
- Agamemnom se je vrnil domov, žena ga je ubila (to je že dolgo načrtovala). Ubije ga tako, da nanj v kad mrežo in ga udari s kijem.
- Menelaj se vrne z lepo Heleno domov, živita srečno in zaljubljeno življenje

- Popotovanje domov:
  - Srečanje z neciviliziranimi ljudmi; z ljudožerci, z ljudmi ki živijo v jamah, ne jejo kruha in ne pijejo vina (civilizirani ljudje namreč pijejo vino in jedo kruh)
  - Dramatruško spretno narejen, okvirna pripoved
  - Od 5. speva gre za blodenje po morju, o tem govori pesnik
  - Prihod na Kalipsov otok, o tem govori Odisej
  - Od 9. do 12. speva pripoveduje Odisej, kakšno stvar si še izmislil
  - Od 18. speva naprej govori pesnik
  - Pripoved o tem, kaj bi se lahko zgodilo in kaj se ne bi
  - Pripoved med 16. in 19. spevom: srečanje s Telemahom, psom Argom, ki je umrl ob pogledu nanj, in Uvmajseom. Scena prepoznaven je, preizkušanje Penelope, zvita Penelopa (prt tke in para), premišljena ženska (Odisej ji mora z

opisom njune zakonske postelje dokazati, da je res on), legla sta v posteljo, Atena je njuno noč podaljšala.

Izjemna pomembna vloga žensk

- Analiza je zanimiva
- Morska pustolovščina (površno branje)
- Prostor v tujem svetu: Kirka, Kalipso - ta svet je divji svet
- Srečanje s sireni - odločilni pomen, umetniško estetski položaj (1. poslušalec, odnos človeka do mitske resničnosti); Odisej je prvi mornar, ki je poslušal pesem siren in ostal živ - napravi razliko med sabo in mornarju
- Sebi pustil poslušati mitsko (ritualna) glasbo (mousike) in ne aktivno sodelovati, ohranja pasivno držo (zgolj poslušča in gleda)
- Med lažjo in resnico
- Status realnosti je kvazirealno (ložno realno)
- Gre za poseben položaj žensk: sirene, Scila, Karibda, Kirka, Kalipso - sredi divje narave, hrana je ambrozija z nektarjem
- Njegova reakcija na položaj žensk znotraj grške polis:
  - zunaj vsega političnega dogajanja
  - zunaj bistvenega dogajanja
  - omejene so na zasebno - s tem so označene kot naravne, nenadzorovane sile, ki jih je treba civilizirati; so enake z naravo. NARAVNO - UMETNO, CIVILIZIRANO - NECIVILIZIRANO
  - nosilke barbarskega, divjega, tujega
  - nasprotje z moškimi gospostvom znotraj grške polis
- Odisej se sooča z ženskostjo, vrača se k tisi ženski, ki je zunaj vseh drugih
- Patrilinearnost znotraj patriarhalne družbe - sin je krvni naslednik

- Doživljaj:
  - ni intenziven, ni škodljiv
  - gledamo ne da bi želeli to posedovati
  - brezinteresno ugajanje je estetski položaj
  - vegetacijski obrazec smrti in vstajenje boga
  - dolgo obdobje
  - je navidezno mrtev
  - pride nazaj (vzpostavi ceremonial)
  - znova se poroči z njo (srečanje je poroka)

- Poseben obrazec, **Odisejevo vračanje**; srečanje z ženskami, od boginj nazaj k človeški Penelopi. Pot vrnitve:
  1. Prva raven: Penelopa, Telemach, snubci, Itaka (katastrofalno stanje), njegov oče Lajert, pastir Evmaj – slednje dva povezana z domom
  2. Druga raven: tujina, nevarnost, ostaja pri ženskah, Kirka, Kalipso, Navzikaja, Penelopa
- Itaka je skrajno skopo opisana, trije stavki.
- Tujina je opisana natančno, okolje je opisano razkošno v celih spevih, pot domov, srečanje ima poseben namen. Narava je idilična, nedotaknjena, v predcivilizacijski stopnji (rajski vrt, v katerem živi idealizirana ženska). Odisej ni zadovoljen z ženskami, ni očaran nad naravo, upira se tej idealizirani naravi. NARAVA = ŽENSKA.

Soočanje z nečim, kar je treba preseči. Ta ženska zanj ni dovolj, ni dovolj civilizirana tako jih on skuša civilizirat. Vse ženske se po njegovem odhodu spremenijo.

- Atenska družba pohotnih žensk ne pozna in jih ne prizna (Scila, Karibda). Ženske v polis obstajajo v naravni divjosti, morajo pa se civilizirat. Ženske se mora kultivirati, kar dosežejo s poroko. S tem civilizirajo območje zasebnosti. Odreče se divjosti (Sfinga je neukročena ženska).

Kirka

- Kirka je hči Brizejde in Melija
- Otok Ajaja
- Kirka eno skupino spremeni v svinje – metamorfoza (mornar – svinja – človek). Človek gre v neko stopnjo, ki jo je že prešel, iz civilizacije pade na dno živalskosti.
- Hermes Odiseja opozori, naj bo pozoren. Pove mu, da ga bo hotela spremeniti v svinjo. Pravi, da naj ji pokaže meč in bo zgubila moč. Prosi ga, naj z njo leže v posteljo, saj bo le tako spremenila može nazaj v ljudi.
- Eno leto je pri njej. Pove mu, kako naj se vede pri Sirenah. Ona ga opozori, da mora oditi v podzemlje. Tam se sreča z materjo, z Agamemnom, s Terezijasom in Ahilom (raje bi bil zadnji na svetu kot prvi v Hadu)
- Bivalni prostor: Kamnita palača zavita v meglice, zelen otok, Kirka je vsevedna, posvečena tla, jasa. Tu s kopjem ubije jelena (10.156), ki je znamenje prenavljanja (menja rogovje – Artemida). Uboj jelena, iz fanta v moškega, rogati bog, ki preraja ta svet. Bil sem mladenič, poganjati mi je začela brada.
- Odisej obvlada žensko, da mu ta postane podložna, vse kar je odločilno za plodnost je preneseno iz ženske v moškega – poraz ženskosti pred moškimi

Sirene

- So čudežne pevke, ki imajo napol žensko in napol živalsko podobo, premorejo petje, ki vsakega pogubi.
- Odisej jih želi slišati, zato ga privežejo na jambor, ki predstavlja divjo naravo, upor, ki ima določen cilj, želi upravljati to naravo. Mornarji si dajo v ušesa vosek, da jih ne bi slišali.
- Odisej je premagal divje petje Siren, ki je nasprotje civilizacije, Itake.

Nimfa Kalipso

- Je boginja, Atlantova hči.
- Otok Ogigija
- Pri njej je več kot sedem let.
- Kalipso je lepa, mlada, božanska, ni smrtna, lepo otoka, raj... Želi mu podariti nesmrtnost (metamorfoza Odiseja v boga), če bi ostal pri njej, vendar on tega noče.
- Nymfhe pomeni imladno žensko, ugodno za poroko, svečenica (4 izviri iz njene jame), je devica, nimfa, nimfomanka – spomin v svečeniško poslanstvo ženske.
- Bivališče otoka: Votlina, jama, svetišče – prostor plodnosti, je zunaj prostora in časa, idealne okoliščine. Odisej je pri njej ponoči, podnevi pa sedi na obali in se mu toži po Penelopi.
- Hermes pride na ta otok in prinese sporočilo, da ga mora spustiti z otoka. Bogovom je vse dovoljeno, nič pa ni dovoljeno boginjam. Kalipso se ukloni Zevsovemu ukazom.
- Odisej si naredi splav in odide naprej.
- Kalipso Odiseja skriva in ga nazadnje mora spustiti domov. Odisej se odpravi iz rajskega sveta na Itako, ki je razdejana. Tam je brezupen položaj, ker kralja ni.

- Odisej razpet med ŽIVAL – Kirka in BOG – Kalipso, odloči pa se za tretjo možnost – ČLOVEK. Tudi takrat, ko je z njima je popolnoma sam, ne more se združiti z njima, v mislih ima samo Penelopo.

Navzikaja

- Fajaška princesa, hči kralja Akinoja in kraljice Arete.
- Zgodaj se zbudi, Atena ji pošlje sanje in sicer, da se bo danes srečala z možem.
- Odšla je na otok prat perilo, potem pa se igrajo z žogo.
- Odiseja je vrglo na njihovo obalo, kjer popolnoma nag spi v grmovju. Najdejo ga dekleta brez tančic na obrazu, vse zbežijo razen Navzikaje. Odisej se pokrije z vejo. Pade na kolena in ji začne poljubljati noge.
- Fajaki so med božanstvi in človeškosti, ki so bili sosedi Kiklopov a jih bogovi preselijo na Fajaško zemljo. Imajo pogled na dve morji, visoko civilizacijsko stopnjo, kralj in kraljica sta enakovredna – erotična podobnost, usklajenost, enakost. Imata idealen zakon (dva simbola, dva prstana) (Menelaj in Helena) .
- Odisej ji sledi v grad, ne gresta skupaj – ogovarjanje. Tu se začne zgodba v zgodbi. Začne pripovedovat o samem sebi, kaj si tudi izmisli. Je prvoosebna pripoved, dolga 4 speve. Ne poje več o Troji ampak o samem sebi. Junak je daleč stran od vojne, retrospektivno prepeva o vojni grozoti. Kralj mu po zgodbi reče, da je odličen pripovedovalec, ne heroj.
- Kultivacija: Ne učeno – krona iz trnjev in orehov, učeno – rešeto in tolkač.
- Kralj ga razume, zdi se mu odličen pripovedovalec, da mu svojo ladjo in ga pošlje domov.
- Na Itako pride kot berač, Penelopa mu postavi uganko glede njune postelje, ki jo je naredil Ojdip sam. Penelopa ima vlogo ženske, ki čaka moža.
- Zakonski jarem (sintagma):
  1. Navzikaja: prehod iz device v žensko, poročni obrazec – dam ti hči za oranje, poljedelske metafore, govori resničnost, posvečena vsa Odiseju; poroka kot kultiviranje ženske, patrilinamost – zakonite otroke. Navzikaja je na sredini, med divjino in Penelopo, še ni kultivirana.
  2. Kirka: mora mu dati obljubo, da se bo dobro vedla, iz divje ženske v ljubimko (Erenije v Evmenide), samo Mejdeja noče pristati na to, Antigona se sklicuje na najstarejše zakone, moški ugrabi žensko iz sveta narave.
  3. Kalipso, Kirka, Navzikaja, Sirene: Preprečujejo njegov odhod.

Atena

- Odiseju vse skozi stoji ob strani, povzroči njegovo vrnitev domov, prosi Zevsa zanjo. Ona je razum, nasprotje Kirki, Kalipso, Sirenam... Povezana je s kulturnimi ideali, tistimi, ki jih reprezentira Odisej.

Penelopa

- Kot ženska in žena po teži prekaša vse, ki so tu že bile omenjene. Je tista, ki ves čas skrbi za Itako in tu vzdržuje red. Skušša se upret divjemu in bizarnemu (snubci), ki grozijo Itaki. Zato je Odisejevo vračanje ves čas namenjeno trenutku, ko se bo vrnil. Takrat bo kaos na Itaki ukinjen, presežena in dosežena bo socializirana stopnja.
- Penelopa je v njegovi odsotnosti enakovredna drugim ženskam. Oba sta si ves čas zvesta.

- Nevarnosti pa ne predstavljajo samo ženske, temveč tudi moški kot so Pozejdon, Helij, Polifem, Plaistragoni, Scila, Karibda... Nevarnosti so fizične in tiste, ki ogrožajo njegovo notranjost. Lotophagi, zelišča, ogrožajo njegovo identiteto.
- Ko se Odisej vrne, se mora spopast z najhujšim, uporabiti svojo inteligentnost in opraviti zadnje neherojsko dejanje, pobiti snubce Penelope, ker snubijo še poročeno žensko.
- Snubci so mladi, 20 let mlajši kot Penelopa. Ogrožajo tudi Telemacha, saj se ga želijo znebiti.
- Zunanje okoliščine Penelopo ovirajo, da bi lahko ohranila Itako in se otepla snubcev ter pripravila Itako za Odisejevo vrnitev.
- Penelopa se zaveda kaj počne. Hoče ohraniti možovo bogastvo. Od vsakega snubca želi darilo. S tem jih odvrča od medsebojnih sporov, odlašajo s poroko. Vse to ni ženski posel. S tem se zmeraj ukvarja kralj. Penelopa opravlja moške posle, razen dveh in sicer tkanje ter skrb za gospodinjstvo.
- Penelopa hoče ohraniti kar je za Grke značilno, gostoljubje. Vsakega tujca toplo sprejmejo.
- Penelopa ohranja komunikacijsko vlogo tako, da Lajerta, Odisejevega očeta obvešča o vsem kar se dogaja.
- Tkanje je krinka družinskega trpljenja, zato je Penelopa edina ženska, ki je primerjana z levom (4.783). Podoba leva je povezana z moškim herojem. Penelopa postane gospodarica časa. S tem ko tke in para prti ustavi čas, ki ga je potrebno ustaviti, da bi deloval k ohranitvi njune ljubezni. Tkanje je orožje s katerim se bori zoper snubcem, času in žalosti.
- Je zrela ženska, stabilna, potrpežljiva, ima izjemno sposobnost povezovanja družine, lahko gospodari z imetjem in z vsem, kar je za družino pomembno. Je tradicionalna podoba ženske, modra, pametna. Pravi, da je vsa njena modrost nepomembna odkar je Odisej odšel.
- Odisej se vrne oblečen v berača. Sprejme ga, vendar ni pripravljena zanj narediti tolikšne pogostitve, kot bi jo, če bi bil Odisej doma. Odisej ob vrnitvi vse prepusti sami Penelopi, ker vidi, da vse kar počne, počne v imenu njune zakonske zvestobe. Njuna združitve se zgodi po njenem načrtu, njenem vodstvu, pogoji načina po katerem se bosta prepoznala so njeni. Nasprotno kot druge ženske. Zakonska zveza je višja. Tudi zamisel o tekmovanju z lokom, strelom skozi 12 sekirnih ušes, je njena. Preizkusiti želi vojaške sposobnosti moža, spretnost, pogum, natančnost. Njen mož mora imeti vse te lastnosti.
- V zakonski postelji se dogajajo vse stvari (smrt Jokaste, drama Atestiga se tudi neprestano suče okrog postelje). Postelja je simbolična skrivnostna zveza. Odisej je sam zgradil posteljo okoli živega debla. Postelja je iz oljčnega debla in stoji v Itaški zemlji. Itaka ni propadla, ker je ta postelja še tu. Odisej nadzira in ščiti ta simbol. Je izenačena s tistim kar označuje Polis; tam kjer je postelja trdna in nepremično postavljena, je tudi trden Polis. Nepremičnost je povezana s tem, da se na njej dogaja obred, ki nadaljuje življenje. Njuno združenje ima ponovno sveto poroko in ne samo združenje že poročenega para ter posveča kralja in kraljico Itake. Postelja postavlja legitimne pravice para, da ni izmišljena vladavina ampak temelji na sami Itaki hkrati pa zagotavlja rodovitnost zemlje, živali in ljudi pravične vladavine. Glavna značilnost postelje je v tistem kar označuje skupnost misli tistih dveh, ki ležita v postelji. Sta vprežena v zakonski jarem in ga vlečeta v isto smer, sta sorodnih misli in to je garant za njuno srečo, ki jo zavidajo sovražniki in so jo veseli prijatelji. Skupnost misli je osnovna celica na kateri temelji Polis in si zagotovi lojalne prebivalce. Harmonijo ljubezni predstavlja postelja.

- Penelopa v odsotnosti Odiseja ne izkorišča njegovih dejanj, da bi jih zaradi tega delala. Ni ginekokratka ampak to dela, zato ker mora.
- Oblike vladavin:
  1. Ginekokracija: vladavina žensk, znotraj te ni več prostora za moške, treba jih je odstraniti. (Ženske na otokih, se oplodijo z mornarji, ki pridejo mimo in tako obdržijo rodnost.)
  2. Patriarhat: vladavina moških, izbriše žensko
  3. Matriarhat: materinska, ki dopušča možnost nasprotnega spola
- Homerjev portret Penelope je vloga ženske, ki dolgo časa pripravlja vrnitev moža in jo utemeljuje v njuni medsebojni povezanosti in zakonski zvezi.
- Penelopa naredi isto kot Kirka, spremeni snubce v svinje. Jih poniža, da bi ohranila že doseženo stopnjo urejenosti, da bi se znova povrnila ta ureditev.
- Čas je sovražnik vseh, ki so okrog nje. Penelopa se skoraj nikoli ne pokaže kot ženska (Kirka npr. hoče takoj spat z Odisejem). Penelopa zamrzne svojo ženskost in čaka na moža.
- Pomembna zadeva povezana z junaštvom je slava. Slepí junak je v heroju. Slava je osrednji element v grški literaturi. Je najpomembnejši element (tudi pri Ahilu). Pri Odiseji ne gre več za velika junaška dejanja, je stran od tega, dogaja se v intimnem svetu. V desetih letih je Odisej plul samo 42 dni, 7 let je bil pri Kalipso, 1 leto pri Kirki, pri Fajakih, v varnem zatočišču je 3 dni, kralj mu po zgodbi reče, da je odličen pripovedovalec, ne heroj. To je še en dokaz, da je s herojsko dobo konec. Odisej se otepa herojskosti (tudi Ahil pred šotorom). Odisej sam ustvarja slavo o samem sebi. Poje o lastni slavi, izvira iz nečesa kar ni bilo nikdar nedostopno, izvira iz zvižčnosti. Govori o zahrbtnih, zvižških dejanjih, je heroj, ki ne potrebuje orožja, ker ga ima v glavi. Penelopa pa na tega Odiseja še vedno gleda kot na junaka, ki se je vrnil iz Troje, je ovenčan s slavo in je tisti, ki dopušča tej ženski, da ga vidi tako. Zato je razpeta med dva temeljna modela, kjer je moškemu vedno pripisana pogumnost, spretnost (smisel za prevaro, politično delovanje), mora imet veliko prostega časa, da se lahko temu predaja. Ženske so spretné v tkanju in gospodinjstvu, so lepe in obdarjene z zakonsko zvestobo, medtem ko moški niso. To je sistem, ki so ga postavili moški, izvira iz patriarhata. Penelopa je tista, ki se veže na junaško slavo, je zgled za individualno žensko, kakršne bi morali iskati. Antipot Penelopi je kraljica Kintermesta, ki je taka ženska, kakršne so posplošeno na podlagi nje, vse ženske.